

ÅRSKRÖNIKA 89

1600-talskrogen i Staf...

... 1989

**HÖLÖ-MÖRKÖ
HEMBYGDS-FÖRENING**

INNEHÅLL

Text till omslagsbilden. Beträffande Staf.....	1
Verksamhetsåret 1/1-31/12 1989.....	2
50-års nostalgi.....	4
Hur har det varit i Hölo Mörkö.....	6
Järnvägen kom till Hölo 1913, försvann 1969.....	11
Ett föreningshus öde.....	12
Till vårt hembygdsmuseum.....	14
Vårvandring till Brunna (invid Berga) på Mörkö.....	15
Vävstugan.....	16
Sörmlandsleden äntligen här.....	17
En skiss från Mörkö.....	18
Ett 200-års jubileum.....	19
Akten till Wrå-kartan nr.60 i Sthlm. läns lantm.....	21
Minnen från barndomstiden i Hölo på 1930-talet.....	32
Kyrkskolans klass 1-2.....	35
Resultaträkning.....	36
Balansräkning den 31 december 1989.....	37
Revisionsberättelse.....	38
Hölo Mörkö Hembygdsförenings program för 1990.....	39

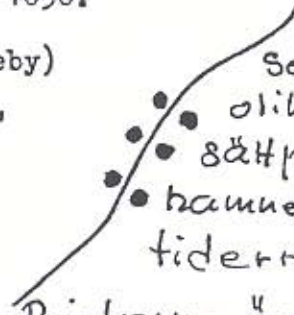
Text till omslagsbilden. Beträffande Staf.

På Hglö sockenkarta från 1678 ligger det sex stycken gårdar efter den gamla vägen i Stafby. För att belysa att det var på samma sätt även tidigare kan jag ange ägarna till byns gårdar 1630.

Gård 1. En frälsegård under Loodhs frälse (Edeby)

"	2. En kronogård	"	"	"	"
"	3. Olof Sigfridsson i Staf				
"	4. Lasse i Staaf				
"	5. Olof Andersson i Stav				
"	6. Håkon i Stav				

Se hur olika skrivsätt på gårdsnamnet genom tiderna
Prickarna är utmärkta gårdar 1678.

Den enda kvarvarande byggnaden från denna tid var huset på omslaget. Just detta hus anses ha varit krog och skjutshåll. I skrift har en resande så sent som 1720 berättat hur han tog in på värdshuset i Staf, om hur bränt och förstört allt var i omgivningarna (Rysshärjningarna).

Uppgift Ivar Högström.

I vår tid berättar Karin Jansson, Åbynäs att hennes farfar, Gustaf Robert Jansson och hans hustru Hilda Josefina bodde i detta hus på Staf. Där föddes hennes far GUSTAF HILMER 3.7.1897.

När Olof Olofsson kom till Staf som Rättare -37 så flyttade den duktiga och arbetssamma fam. Ekström från huset, till en nybyggnad. Fruen i huset hade stor plit på sina barn. Hon hade ritat ett kritstreck tvärs över rummet, bakom det fick inte barnen vistas.

Senare användes huset som förråd. Så länge det fanns hästar kvar på gården satt sadelmakaren här och lagade seldon och övrigt.

Bilden på framsidan av skorstensstocken som ett utropstecken, är resterna av 1600-talsbyn, som nu plånats ut.

Skrivare Vera G-son.

Verksamhetsåret omfattar kalenderåret 1/1 - 31/12 1989 och var föreningens 14 verksamhetsår.

Antalet medlemmar var vid årets början 500 personer och vid dess slut 520 personer.

STYRELSE 1989

Ordf: Harry Sandberg,
V.ordf: Karin Davidsson,
Sekr: Lena Kraft,
Kassör Valter Andersson,
Verksamhetsled.: Vera Gustafsson,
Övr. styrelseledamöter:
Torsten Eriksson,
Einar Eriksson,
Gert Johansson.

SUPPLEANTER

Torkel Samuelsson,
Anna-Lisa Drevinger,
Gunnar Eriksson,
Charlotte Söderberg,
Gunilla Follin,
Nils Petersson,
Helene Rydemark,
Karin Jansson.

ARBETSGRUPPER

Att ha ansvaret för de obligatoriska verksamheterna inom föreningen har styrelsen i likhet med tidigare år tillsatt fyra arbetsgrupper och har bestått av:

- A. Konst och kultur: Vera Gustafsson, sammankallande,
Sune Root,
Nils Petersson,
Anna-Lisa Drevinger,
- B. Fornminnesgr. Einar Eriksson, sammankallande,
Gert Johansson.
- C. Torpinventering: Karl Erik Andersson, sammankallande,
Gunnar Eriksson,
Bob Purkhold,
Gun Andersson,
Karin Davidsson,
Torsten Eriksson,
Alfons Davidsson.
- D. Dokumentationsgr. Torkel Samuelsson, sammankallande,
Torsten Eriksson,
Gert Johansson,
Einar Eriksson,
Gunnar Eriksson,
Gun Andersson.

REVISORER

Ordinarie: för -89 Anna Erichsen-Holmer och Lars Eriksson.
Revisorssuppleanter: Mait Jakobsson och Sven Björklund.

VALBEREDNING

Ordinarie:

Gun Andersson, sammankallande,
Margareta Eriksson
Karl Albert Rydemark,

Suppleanter

Gunvor Svensson,
Anna-Lisa Ericsson,
Sven Erik Andersson.

SAMMANTRÄDEN

Med föreningen har avhållits ett sammanträde (Årsmötet) under verksamhetsåret och med styrelsen har 11 sammanträden avhållits, som i medeltal besökts av 12 styrelseledamöter och suppleanter.

VERKSAMHETEN

Den utåtriktade verksamheten har i allt väsentligt genomförts enligt det program, som fastställdes vid årsmötet 1989.

Två konstutställningar har visats i Hembygdsföreningens speciella "Konstsalong" Blå salen" i stora skolhuset.

I april visade Teresa Seger akvareller och collage mellan den 15/4 till 23/4.

Konstnären Lars-Erik Larsson, f.d. Töstabo, visade mellan 10/9 och 23/9 sin "Hölösvit", tuschteckningar med Hölömotiv. Öppnandet skedde i samband med Hembygdsgdagen den 10/9.

Båda utställningarna vann den talrika publikens gillande och flera verk såldes under utställningsdagarna.

Torpvandringen på Mörkö den 15 maj fick god tillslutning av vandrare. Karin Davidsson har skrivit en uppsats om vandringen, Den återfinns längre fram i krönikan.

Invigningen av det nya avsnittet av Sörmlandsleden över Mörkö och Hölö blev försenat till 1 okt. istället för som planerat i Maj. Men invigningsdagen blev så vacker vad vädret beträffar, att förseningen inte hade någon betydelse. Läs mera om evenemanget längre fram i krönikan där Einar Ericsson skriver om tilldragelsen.

Tullgarnsdagen 1989 förflöt i traditionell stil. Vår samarbetspartner Södertälje Spelmanslag underhöll med folkmusik. Järna-Turinge folkdanslag hade uppvisning, Mr Haik för barnen men även för många vuxna, Marionetteatern (dockteater) hade två föreställningar med "Stadsmusikanterna från Bremen" en dockpjäs med gruvliga våldsamheter och många förvecklingar. Pjäsen togs emot med hör- synbar förtjusning av framförallt den yngre publiken.

För motionens skull förekom även kast med hästsko, en form av varpa, samt tipspromenad inom slottsparken

Hembygdstombola med fina vinster fanns också och lotterna hade strykande åtgång.

Värdshuset serverade dagen till ära specialmeny "Meny Aron".

Hembygdsgdagen den 10 sept började traditionenligt med besök i högmässan i Hölö kyrka där prostén Gerry Orlander förrättade högmässan. Torsten Föllinger bidrog med sång såväl i kyrkan som senare i Kyrkskolan. Dessutom medverkade spelmanslaget "Bygdens Blandning" med folkmusik och gånglåtar vid den gemensamma vandringen från kyrkan till Kyrkskolan.

I Kyrkskolan serverades kyrkkaffe. De fasta utställningarna var öppna och Lars-Erik Larssons utställning Hölösvit öppnades för allmänheten.

Öppet huskvällar har anordnats i okt och nov. Här har inte uppslutningen varit vad vi hoppades på. Så styrelsen får väl ta sig en funderare på uppläggnigen på sådana kvällar för framtiden.

50-ÅRS NOSTALGI

Senaste tiden har vi i press, radio och T.V. mött mycken nostalgi, inte en längtan tillbaka, snarare en återblick inför nittiotalet.

HUR, DET VAR EN GÅNG.....40-tal

Det svåraste vi minns - KRIGET -, som bröt ut i Europa - våra härtagna grannländer Danmark och Norge. Regeringen P.A.Hansson som tvingades tilllåta transiteringen av Tyska trupper genom Sverige, de små Finska barnen som kom till svenska familjer för att undgå krigets verkningar.

De kom med tåg, med adresslappar om halsen, till ett land där få förstod eller talade deras språk.

Balterna som kom över Östersjön riskerande sina liv i småbåtar, en del utlämnades igen.!!

Här hemma sjöng Ulla Billqvist, "Min soldat någonstans i Sverige".

Vi fruar hade heller ingen adress till våra inkallade män, vi hade ett nummer som gick någonstans.

Det var kristidsnämnd och vedkommision tillsatta, ved låg i städerna staplade, ofta utanför skyddsrummen och lite här och där i upplag på landet.

Fönstren måste mörkläggas. Maten och andra förnödenheter ransonerades.

Bensin blev också bristvara oftast förbehållen militär och andra viktiga personer. Även bilar inkallades. Många drevs med den farliga gasen. Förarna fyllde sina "burkar", bak på bilarna med ved och petade med en lång raka, för att få ny fyr, ofta inandades de röken, vilken skadade många allvarligt.

Många kvinnor blev så kallade "Tornsvalor", för att bevaka vårt luftrum. Vi kvinnor, som då var unga, klädde oss i sportiga trenchcoats, en basker på ena örat och höga platåskor.

Det fanns massor med tomma lägenheter, ofta såg man i städerna i fönstren en skylt "ATT HYRA ". Man kunde få bo gratis flera månader, bara man tecknade kontrakt.

På 60talet höga halter av D.D.T i ammande kvinnors bröstmjolk, hos fisk och rovfåglar m. m. Ofarligt sa vetenskapsmännen (likso^{om} den hel del annat som kom senare). Uppfinnaren av D.D.T fick NOBELPRISET.

DE första kvinnliga prästerna vigdes till sina ämbeten och tio år senare ryckte de första kvinnliga värnpliktiga in på F 16 i Uppsala.

Jämställldheten mellan män och kvinnor började så sakteligt inträda.

År -66. Bror Rexed införde Du-reformen för sjukhus-och annan personal. Snabbköp började sprida sig. Storköp uppfördes här och där, vilket fick till följd, en enorm butiknedläggelse över hela landet.

På grund av för hög kvicksilverhalt, förbjöds fiske i tjugofem sjöar. Att AGA barn blev förbjudet i lag.

Rachel Carsons bok " TYST VÅR ", kom ut , vilket väckte stor uppmärksamhet i hela världen. Postumt, fick Rachel medalj, för den av U.S.As president.

70-talets miljödebatt handlade mycket om atomkraftens risker.

80-talets har handlat om förurning av hav och land m.m.-

Efter kriget ökade det privata bilägandet enormt i hela västvärlden, charterflyget utvecklades, det som få tänkt var möjligt, hände.

Vi började FLYGA på och till semestern. Både Svensson, Gustavsson, Karlsson och andra fick den ekonomiska möjligheten. Det blev Spanien , Kanarieöarna - och- för många drömlandet AMERIKA och nu... tycks det vara Australien som är " inne".

Ja, det här är ett litet kalejdoskop på allt vad som hänt i världen, men låt oss sätta vår bygd i fokus. Styrelsen i hembygdsföreningen har också varit behjälplig att öka nostalgin. I Hölö kyrkskola fanns ju ett kök, som renoverats på 40-talet. Vi började samla köksminnen från den tiden. Ett isskåp, från den gamla rivna Sörgården i Österby, en då modern företeelse. Vi har brödlåda , våg , handkanna, handfat och hink, mjölkhämtare i gul emaljerad plåt. Vid diskbänken , behållare för soda och såpa och Zinkbalja att diska i. Kaffekvarn, gamla strykjärn, mjölkflaskor i aluminium, kastruller m. m. och förståss trasmatta på golvet. (vi har plats i skåpen för mer grejor om Ni vill bli av med några).

Vackra gardiner framför det dukade bordet, som är speciella. DE är tillverkade av den första lärarinnan som bodde i den här lägenheten, Mamsell Matilda Johansson, (hon fick armen avsliten ovan armbågen i ett tröskverk på Tullgarn och av änkedrottning Josefina, kostades på utbildning till småskolelärarinna och först tjänstgjorde i Tullbotorps skola, sedan Åby och i nybyggda kyrkskolan). Uppgiften är hämtad ur Erik Ljungströms skrift " Den gamle skraddaren berättar", de var släkt.

På köksbänken ligger kokböcker, en motbok (vars inköpsrätt, aldrig fick frysa inne), ransoneringskort, som gällde de flesta förnödenheterna.

Tänk KAFFERANSONERING !!!!!

Flickor! Kommer Ni ihåg, 8 dra första
Nylonstrumpor. Defattades
NAIKON 00

Hur har det varit i Hölö Mörkö.

Jag ingifta och inflyttade Stockholmska, vill göra ett försök att ta reda på det, låt oss höra med några "infödingar".

Jag börjar med hembygdsföreningens ordförande, Harry Sandberg, som börjar med att berätta att på 40-talet var Hölö och Mörkö egna kommuner. I Hölö var lantbrukare Axel Andersson, representant för Bondeförbundet ordförande, trots socialdemokratisk majoritet, liksom på Mörkö, där kalkbruksarbetaren George Andersson var ordförande.

Harry växte upp vid Smestälund i Hölö, gick i Broby skola. Efter skolgången kom han rakt ut i trettiotalets arbetslöshet. Kommunen var framsynt och hade instiftat ett stipendie för arbetslös ungdom på hela 100:-. Det räckte, med lite ytterligare tillskott för att gå på Åsa folkhögskola ett år. Efter två år på skolan, fick Harry jobb på länsarbetsnämnden som skogsinstruktör, för arbetslösa som selsattes vid skogshuggarläger, där de hade egen kocka som lagade maten.

Några år senare bildade Harry och Viran från Båkesta familj, de slog sig ner på Dalsta i Smesta. Viran cyklade till Konsum, där hon hade hand om mjölkförsäljningen i husets källarplan. Försäljningen hölls några timmar på förmiddagen. Hade man inte tid just då, ställde man sin mjölkflaka utanför, försedd med namn och hur mycket mjölk man ville ha. Det fanns också glasflaskor med mjölk och fil att köpa. Till helgerna fick man beställa i förväg för åtgångs skull. Mjölkpriset låg på 34 -38 örelit.

Harry fick jobb som svetsare hos Scania Wabis i Södertälje. Han tog cykeln från Dalsta till STATIONEN och tog TÅGET till S-e. Dottern Monica gick först i samma skola som pappa, med Fr. Lindqvist som lärarinna, senare i Kyrkskolan. Brodern Sune startade också i Broby skola för fr. Furulid och gick senare i Petersborgsskolan.

1951, kom Harry med i kommunalnämnden, tre år senare var han dess ordförande. I samma veva slogs Hölö och Mörkö kommuner samman till en kommun. Man byggde om en villa till kommunalhus, drog stenciler i badrummet och hade sina sammanträden i garaget, (som fått marmorgolv, man kan kanske gissa varifrån). Harry fungerade som ordförande till att Elvy Olsson, Nackunga, tog över styret.

När enhetsskolan infördes skjutsades 150 av de 170 eleverna, enl rekt. Lars Hammarstedt, iväg till de fyra bygdeskolorna, Broby, Eneboda på Mörkö, Petersborg och Kyrkskolan, efter vilken årsklass de gick i och inte efter vilken skola de bodde närmast. Det blev dyrt för kommunen och långt för barnen. Så efter OM och MEN , kom den nya skolan till. Södertäljes vackraste skola enligt invigaren Hasse Mattsson.

1969. Harry berättade att han fått inbjudan till demonstration i Hölö.

OPERATION TVÄTTBRÄDAN !

DEmonstration på lördag

mot dåliga vägar i kommunen

vi träffas kl 13 utanför konditoriet

Tag gärna med en spade

hacka eller skottkärra.

KOM, även om det regnar!

Hölö allmänna vägarbeten.

Det var Sune Rooth och Staffan Rasjö som var initiativtagare till Hölöbornas aktion för en bättre väghållning. 40 demonstranter ställde upp. En namninsamlingpåskriften av halva befolkningen 759 namn, sändes till Landshövding Össian Sehlstedt i Sörmlands län tillsammans med en skrivelse som också gick till vägdirektören. Först fanns inga PENGAR, förstås, men- plötsligt nåddes kommunen av brev från vägverket att 500.000:- beviljats till ombyggnad och beläggning av vägsträckan Åby vägskäl till pensionärshemmet. En stor överraskning tyckte kommunalnämndsordförande Harry. " I fyra år har vi sökt få bättre vägbeläggning.....

Så mötte jag Barbro Gustavsson, Sundsnäs (född Andersson , Vinterhälla). Barbro gick ofta ärenden till Bernt Sjögrens Hälleby bod, när mamma Hildur ville ha hem varor, det passade så bra på hemväg från Kyrkskolan där Barbro gick. Då var Ebba Börjesson och Elly Rydh lärarinnor. Barbro minns gärna (som förmodligen alla barn) skolavslutningarna.

Den var högtidlig, med kyrkoherde Berger, upklädda barn, blommor i bänkarna och uppradade föräldrar efter väggarna och senare uppställning på gården för march över till kyrkan. Barbro hade storturen att vara med i den klassen som fick göra en skolresa. Läraren då, Stig Rasjö snickrade en docksäng och med Britt Rasjös hjälp, hon var slöjdlärling, syddes en docka, som lottades ut. En pappersinsamling, med bland andra givare var Chefred. Heilborn på Solåkra, som skänkte innehållet i en hel bod, fylld med tidningar av olika slag, vid försäljning inbringade hela 527 kronor och trettio öre. Det blev en tre dagars resa till Gotland.

Från Hoburgen i söder till Fårön i norr och en dag i Visby. Det Hi !!

1951 var det dags för realskola i Södertälje. Barbro och Ann-Marie i Nygård klev på en gammal grå buss, som utgick från Oaxen och kördes av Hjalmar Johansson upp till tåget. Barbros kusin Ulla Moberg från Mörkö skulle också med, men hon tog färjan över till Järnasidan. Ibland hade flickorna sällskap med kalkbruksarbetarna från Oaxen, som särskilt mot veckoslutet skulle in till Södertälje och handla.

Oskar Gustavsson, Åby, Kjell Bergman, Åkerby, Lennart Sjögren Hälleby bod och den som Barbro kanske minns allra mest, Bertil Gustavsson från Smesta, var också medresenärer och tog sin realexamen bland många andra.

Utav flickorna började Ann-Mari på Wedaverken, Ulla från Mörkö fortsatte att läsa och Barbro började arbeta på det vackra ålderdomshemmet vid Kyrksjön. Där fanns en föreståndarinna, som hade en ljuvlig sångröst, som hon använde att förströ de gamla med. Hennes namn är Eivor Drott-Karlsson, hon kom från Heista. Så fanns en kokerska, och så unga Barbro 17 vårför att ta hand om 18 gamla, med många sängliggande.

Det var förståss arbetssamt, ofta med nattvak, men roligt, roligt, säger Barbro som hade eget rum på hemmet. Det var ett trivsamt ställe.

Men ---- så--- kom propåer att hemmet skulle läggas ned, i juni 1971

beslöt sociala centralnämnden att hemmet skulle läggas ner 1 okt -71.

Det var fel på både vatten och avlopp (något som måste fixas, vem som än skulle bo där), ett enda badrum, inget utrymme för aktiviteter

säger socialchef Sven Svennerstål. Dessutom hade brandmyndigheterna 10 punkter som krävde åtgärder. Personal och de gamla hade räknat med

att få stanna till mitten av 70-talet då pensionärshemmet i Järna skulle vara klart. Personal och pensionärer fick LÄSA I TIDNINGEN OM STÄNGNINGEN.

De informerades EFTER BESLUTET TAGITS.

Nedläggelsen väckte stor uppmärksamhet, Pensionärsföreningarna i HÖLÖ, Mörkö protesterade, Aktionsgrupper bildades, både i Södertälje och HÖLÖ. T.V tog upp frågan , så Dagens Nyheter och Läns-tidningen, Sörmlands nyheter och Expressen. Protestmöte hölls på Folkets hus i Södertälje, tusentals namnunderskrifter uttryckte sitt missnöje med frågans behandling. Det krävdes kommunalt informationsmöte i Hölö. Kommunstyrelsen tyckte att det gått och blivit en principfråga . Komm. Sverker Hallberg krävde kostnadsberäkning på upprustning, men enda resultatet av alla invändningar var att socialchefen erkände att han handlat psykologiskt!

Personalen med Jorun Brodin som föreståndarinnan, kokerskan , två ordinarie tjänster, två nattvak alla hade de ställt upp för de gamla, men de fick se de nu sju kvarvarande personerna, alla över åttio år flyttas . De sista var HULDA Gustavsson 89 år, Ida Andersson 84 år, Karl-David Johansson 85 år, Anna Andersson 81 år, Ingeborg Karlsson 80, Ellen Jonsson 80 och Henning Johansson 81. Fyra personer hade flyttat "frivilligt" tidigare, de ville till Järna, men kom till Södertälje.

HÖLÖ Ålderdomshem

Källor Jorun Brodin, D.N 20.10-71 L.T 3.11.71.

Citat ur Arbetsordning för föreståndarinna på Hölöhemmet, att noggrant handhava ålderdomshemmets skötsel, att med omtanke och vänlighet handha vården av de gamla. Synd att det inte också gällde sociala centralnämndens folk. (skrivarens anmärkning).

SOCIALPOLITIK

Ode till dem-

som bor på Hölös ålderdomshem.

Säg, var det sista sommarn- vi fick leva i vår trakt?

Säg, var det sista sommarn- som vi sluppit stadens makt?

Vi är gamla nupen älskar ändå fält vi plöjt och sått.

Där vi sett säden växa-och med kruma ryggar bärgat

den skörd vi fått till dagligt bröd.

Men nu randas nya tider-vi skall flyttas, bland betong och sten
skall nu de sista åren leva.Vem av oss har därom bett?

Mina "herrar"-Södertäljes sociala makt! Ni nu fodrar- att vi ödmjukt

bryter upp från älskad trakt. Kan en tjänsteman så helt förvanskas

så han inte SER -att med människor han handskas?

DETTA SAMHÄLLE FUNGERAR ICKE MER. Rune Köhler.

Järvägen kom till Hölö 1913, försvann 1969

Det blev två stationer i Hölö, en centralt i Hölö med ett vackert stationshus med klocka.

Patron Skog, som ägde Lida och Vrå, skänkte mark till en hållplats i Norrvrå. Gunvor Svensson, född i Skogshyddan i Hölö och hette Johansson som flicka, gifte sig så småningom med Karl Svensson. Båda fick arbete vid järnvägen. Gunvor fick 1938 arbete som platsvakt vid Norrvrå, först som extra, senare som ensambetjäning. Det var långa arbetsdagar, från klockan sju på morgonen till klockan elva på kvällen. Raster fick bli mellan tågen.

Gunvor sålde biljetter, tog emot och sände gods, det fanns ett särskilt stickspår för lossning och lastning. Det kom slipsand flera gånger i månaden och maskindelar till, och marmorlaster från Edeby marmorbrott. Det gick fler godsvagnar från Norrvrå än från Hölöstation berättar Gunvor. Efter en tid så fick Gunvor hjälp av Sissi Abrahamsson, Lindås. Gunvor och Sissi arbetade varannan vecka. Kalle arbetade som banbiträde, åkte mer bil än tåg, säger Gunvor. Karls arbete var att kolla järnvägen mellan Järna och Norrköping. Dottern Gunilla gick sina första fyra skolår i Petersburg, som låg helt nära hemmet där familjen bodde då och Gunvor och Karl fortfarande bor. Gunilla fortsatte sedan i Flickskolan i Södertälje.

Gunilla var med på Riddarhuset i Stockholm, där hembygdsförbundet hade årsmöte och visade sin vackra, nu antika Tullgarnsdräkt.-

När stationen vid Norrvrå lades ner - 59 hade Edeby marmorbrott börjat köra sitt gods med lastbil. Gunvor gick över till att arbeta i konsum som öppnats i Norrvrå 1946. Det var skillnad på arbetsuppgift, från S.J till Konsum.

På fyrtiotalet hade ett 15-tal småhus byggts på ett markbyte mellan Edeby och Vrå. Så det fanns kundunderlag för ett konsum.

Det var arbetare vid brottet som fick bostäder där. Marmor har brutits i Hölö sedan 1800-talet vid Vrå gård. Man bröt stora block, som man med oxars hjälp fraktade till Saltsjön för vidare befodran med båt till England.

1922 Startade George Lundbergs far Theodor Brytning av marmor. När brytningen kom igång, så förädlade man också produkten. De stora blocken gick till sågning och slipning. Det blev skivor till golv, trappor, bänkar och bordsskivor m.m. Under 50- och 60- talen kom högkonjunkturen på allvar. De fem, sex männen i arbetsstyrkan, blev ett sextiotal man och ett femtontal montörer.

Det byggdes då en massa höghus och vi sålde så mycket vi bara hann, berättar George Lundberg, för L.T den 22 sept - 77.

Marmor gick också på export, Danmark, Norge, Tyskland och Holland. Marmorerna var av god kvalitet och mycket omtyckt. Mot 60-talet trappades verksamheten ner, byggandet hade minskat. Senare arrenderade några arbetare för att bryta i mindre skala, den stenen sändes till Öland, för bearbetning. Maskinparken såldes till Sudan i Afrika, där en liknande rörelse skulle bedrivas. Även industrilokalen såldes, därmed var EPOKEN EDEBY MARMORBROTT

SLUT.

Även Konsum saga i Norrvrå blev kortvarig, den slutade 1962, Gunvor flyttade upp till Konsum i Hölö, som ju faktiskt finns kvar ännu i dag.

Huset i Norrvrå såldes till privatpersoner.

Lika illa gick det för Petersborgskolan, undervisningen lades ner, var överförd till den nya stora skolan, Petersborg såldes också till privatpersoner och brukas till bostäder.

Hölö centrala station klarade sig lite längre, ända fram till 1969, då S.J infodrat anbud för rivning av stationshuset. Dåvarande Hölöbon och järnvägsanställda Lennart Björklund lämnade anbud och fick rivningen. Så det vackra stationshuset slutade som ved, och resterna kördes ner i ett kärr. Det enda som räddades åt eftervärlden är stationsklockan. Den finns i fam. Nils Petersons ägo.

Ett föreningshus öde.

Märta Andersson är inte infödd Hölöbo, hon kom från Täby med föräldrar och syskon till gården Öhr i Hölö 1943. Märta var 14 år då och redan som 15-åring började hon arbeta vid Edeby marmorbrots kontor och hade hand om avlöningsuträkning till arbetarna m.m. Långt innan Märta kom, hade ett antal Hölöbor bildat Hölö byggnadsförening U.P.A i akt och mening att bygga ett föreningshus. Det blev ett stort fint hus. Föreningar och enskilda hade tecknat andelar. Föreningshuset och intilliggande dansbana skänkte mycket glädje åt bygdens folk. Mängder med aktiviteter, föreningsverksamhet förstås, dans, soaréer, kabareer, visades filmer och annat.

Så smög en orm in i paradiset, i form av att kommunen planerade bygga hyreshus på så centralt belägna marken, men beslutet verkställdes inte med ens. Man till och med reparerade, drog in toaletter och målade, fyllde bränsletanken med olja - och så blev Hölö inkorporerat till storkommunen Södertälje, 1 sept -72. köpte Södertälje kommun in huset av andelsägarna för 70.000:- Evert Karlsson Wij och Nils-Åke Olsson, Gräfsta undertecknade köpehandlingarna. Statsjurist Gunnar Nordin tillsattes för att reda ut affärerna med utdelning av alla andelar. Han fick väldigt svårt att klara ut det hela. Märta hade blivit både politiker och arbetade på kommunalkontoret en tid och hade stor kännedom om de lokala förhållandena, så hon tog över och med hennes och maken Gunnars stora personkännedom, klarades det hela ut och var och en fick sitt.

OCH SÅ EN DAG: kom rykte att föreningshuset skulle brännas ner, många upprörda känslor kom i svang och ingen visste varifrån beskedet kom. Oljetanken tömdes av en tankbil i allra sista stund. Folk rusade till och sökte rädda vad som räddas kunde., berättar Märta. Stolar räddades och finns vid Wij nu. Porslin m.m bars ut, men snart var det ett faktum att det fanns inget föreningshus mer, till stor sorg och förtret för Hölöborna. Inga efterforskningar som gjordes, kunde finna någonansvarig för beslutet, säger Märta. Det fick aldrig sin lösning. Inga hyreshus blev det heller, området är bebyggt med villor.

Den här kavalkadens sluträkning var inte allt för ljus - men - vi har vårt " STÖRTSKÖNA HÖLÖ " kvar och en lite expansion är skönjbar. Ni som bott länge i våra trakter, kan bygden och har något att berätta, hjälp oss att bevara Era minnen. Skriv eller ring så vi får intervjua Er. Ring Vera 57377 eller Einar 57072

ber Er Vera Gustafsson Wreta.

Till vårt Hembygdsmuseum.

Under året som gått har som vanligt våra samlingar berikats med en hel del föremål. Det har inströmmat från en lång rad donatorer, som exempel kan nämnas jordbruks och andra redskap av skilda slag. Bl.a. stora skruvdomkrafter av trä, som troligtvis använts vid lyft av tunga bjälkar i magasin och logar.

Jordbruksutställningen har i år gjorts om och blivit mer åskådlig. Vår målsättning är att vi ska kunna byta föremål i utställningen emellanåt och ha olika tema om såväl epoker som årstider. En skomakarmaskin som flitigt använts i Hölö samt en symaskin av äldre modell, har vi även erhållit.

Hushållsredskap har vi även mottagit, med dessa har ordnats ett fyrtiotalsskåp, tidstroget med diskbalja, såpbunke och tvaga vid slasken, blåvitt porslin, bestick i förnicklat järn och pilsnerflaska på bordet. I skåpen, tillbringare, mjölkhämtare och mycket annat tidsenligt.

För textilier, bl.a. en Mörködräkt som skänkts, har vi gjort i ordning ett skyltskåp i glas, där de kan visas upp på ett trevligt och skyddat sätt. Dräkterna på dockor och de övriga textilierna på hyllor. Så småningom ska vi även ha skyltskåp på väggarna.

För alla föremål som skänkts,
ber föreningen att få tacka
alla givare på det varmaste.

Hembygdsföreningens Dokumentationsgrupp.

Torkel Samuelsson.

VÄRVANDRING TILL BRUNNA (Invid Berga) PÅ MÖRKÖ

Vid Bygdegården på Mörkö träffades vi, denna gudomliga förmiddag den 15 maj.

Omkring 50 personer kom för att vandra tillsammans över värliga marker. Vi gick vägen förbi Tormesta.

Där fanns på 1700-talet två små gårdar. Båda husen finns kvar, välbevarade och fina, rena idyllen.

Även en av ladugårdarna är nu inredd till sommarbostadshus. I en av bodarna hade en familj samlat ett helt litet museum.

Vi följde strandkanten tills vi kom till en fin skogsbacke, där vi kunde följa en en stig. Här under ekarna växte kraftiga gullvivor och många Adam och Eva av båda färgerna, en av orkideerna, som trivs på Mörkö i den kalkrika jorden.

Vi samlades först vid det gamla fornminnet, en skeppssättning, som finns här Enligt Einar Eriksson härrör den sannolikt från 500-talet.

Prosten U Ekström har gjort en spännande teckning av skeppssättningen och torpet Brunnna i sin Mörkö-beskrivning från 1828.

Stensättning vid Brunnna.

Där omtalar han att skeppssättningen innehåller 65 stenar och är 31 alnar lång och nära 6 alnar bred.

Även två gravar i form av stensättningar funno vi, men enl. Ekström har här också funnits två fyrkantiga stensättningar, som nu antagligen är övervuxna.

Vi förflyttade oss så till torpruinen, där trädgården ännu finns kvar och i dag var prunkande grann, när alla körsbärsträden stod i blom denna rekordtidiga vår. Här finns också en kastanj, sqmt päron- och äppelträd och så dom seglivade krusbären.

Det fanns lämningar av trädgårdsland, liksom av en damm.

Murstocken och grundstenarna syntes ännu tydligt. Torpet var bebott ännu på 1940-talet. Då bodde familjen Westerberg där. Deras två flickor, Bojan Bojan och Gulli gick i Eneboda skola.

Efter torpet gick vi upp på Glasberget. Ett inte särskilt högt berg, som säkert fått sitt namn av bergarten, som är kvarts till största delen. Trots den ringa höjden hade man en vidunderlig utsikt.

Vi såg en lång strandremsa av Hölölandet med badet vid Åbynäs och i en glänta Hölö kyrka. Vi såg Mörkö-bron, Ledarön, Ulvsundet,

Dåderö, Hörningsholm, och så förstas den närmaste omgivningen, med Berga, Kumla och Tormsta hage.

Näktergalen spelade tillsammans med alla andra värfåglar, som är vid denna tid. Mats Blomkvist, vår fågelkännare, som var med, uppmärksammade oss på en havsörn och ett par kärrhökar, som jagade småfågel, bl.a.

Hemvägen gick genom Berga Gård, som förr var en hel liten by.

På Berga bodde under många år fam. Landström. Författaren Ivar Thor Thunberg, följde då familjen under ett helt år och gjorde under tiden ett radioprogram, vilket hette "Radiogården", som sändes 1938-39. Vi vandrade landsvägen förbi avtagsvägarna till Arvik och Kumla, där den backe ligger, som bär namnet Stegelbacken, och om namnet inte är missvisande, skulle där ha varit Mörkö's avrättningsplats.

Så var vi åter vid Bygdegården, ett gäng glada och nöjda vandrare, precis vad Hölö-Mörkö Hembygdsförening eftersträvar.

Karin D.

VÄVSTUGAN

I vår vävstuga har flitens lampa lyst över vår uppfinningsrikedom och vår samarbetsvilja. Tänk er att vi vävt nästan 200 meter under 1989, bara på fritid och lediga stunder. Det är många slag med slagbommen, innan tråd vid tråd bildar en så lång räcka.

Det har blivit varma ylleschalar, en underbar sommarduksväv i pastellfärger. En löpare "Hästhov, var namnet. Man kommer onekligen att tänka på en vacker travhäst på en ridväg om våren, drällduken "Diamant", som man absolut inte kommer att få drälla på, när man bjuder in grannen på invigningskaffet. Breda härliga trasmattor, där gamla påslakan ger god effekt till den den väl nötta träningsoverallen m.m.

På tal om trasmattor, tar vävstugan gärna emot bra mattor, gärna klippta.

Den åttonde vävstolen är nu monterad och väv uppsatt i den.

Ellen Eriksson från Botten, Mörkö har skänkt oss den. Hennes mamma hade vävstolen med sig i boet vid Hörningsnäs. Mamman kom från Smedstabačke i Hölö, så nu kan vi säga att vävstolen är hemma igen.

Kom gärna med oss i vår vävstuga, kanske du är ägare av gamla fina vävar vi kan väva upp och som kan leva vidare, typ Hölöduken, som ju är komponerad efter gamla förklädesrandningar, vilka förekommit till Tullgarnsdräkten.

Karin D.

SÖRMLANDSLEDEN ÄNTLIGEN HÄR:

Nu har den nått fram till och även genom vår bygd, etapp 57 Hölö och 58 Mörkö. Tack vare ett mångårigt "strosande" i både kända och okända terrängavsnitt, har Gert, men även Bodil och övriga i familjen Johansson skapat Hölöetappen. En led som ger en behaglig naturupplevelse, den är totalt tolv kilometer lång, sträcker sig från Mörköbron i norr till Vagnhäradsgränsen vid Tullgarns slott i söder.

Vid invigningen första oktober 1989 talade Hans Carreman från Friluftsförbundet och Föreningen Sörmlandsledens ordförande och eldsjäl Gunnar Lövgren. Bägge prisade Gert som på så kort sträcka (7 km mellan Mörköbron och Åtorp) fått med så stor variation av vad natur och människor format samt efterlämnat, att de på stående fot utnämnde den till en av de finaste avsnitten efter denna totalt 830 kilometer långa led genom hela Södermanland.

Att Gert har känsla för ämnet förstår man osökt redan efter 10 minuters vandring om början görs i norra änden, d.v.s. ett femtiotal meter in på grusvägen som leder efter skogskanten mot Tullgarn. Väl uppe på första krönet av berget, med enastående utsikt, hamnar vi rakt på två jättelika bronsåldersrösen och ifall du läsare gör dig besväret, hittar du många fler i närheten. Gert som tillsammans med undertecknad ingår i fornminnesgruppen inom Hembygdsföreningen, är mycket noga med att sprida kunskap om vår äldsta historia, den forntida, av anledningen passerar leden här och i sin ambition att finna bästa möjliga väg, sprang han rakt på ett tidigare okänt röse på ett annat krön av bergsryggen som vi naturligtvis också kan beskåda.

Riksantikvarieämbetet som kontaktades, besiktade och tackade Gert för den fina upptäckten. Om det och en del fakta kring de forntida lämningarna, hade jag äran och nöjet att berätta om vid invigningen för 80-talet spänstiga vandrare. Bl.a. att arkeologer sällan påträffar några föremål i den här typen av fornlämning, på grund av dess placering direkt på flata berget, vilket inneburit att ben och annat innehåll spolats bort ur denna grav av alla regn som fallit sedan anläggandet för nära tretusen ! år sedan.

Gert har kvistat, buskat ur, fällt enstaka träd, markerat leden med orange färg, byggt trappor med mera. Det innebär att det är lättgången och en verklig lön för mödan får vandraren som efter ytterligare en stunds vandring kommer upp på Pålängsberget. Möter ett storslaget sceneri och kan blicka ned över Pålundet, ut över Mörkö och söderut mot öppna havet. Väl "nere" på marken igen passeras lertagen där Tullgarns tegelbruk en gång legat. Flera torpgrunder kan vi skåda, en av dessa under 40-talet nedbrunna Sadelmakartorp med väl synliga rester av skorstensmuren. Här omkring växer enorma lövträd som skänker ett behagligt ljus. Efter ytterligare en stund når vi sjöstranden, med en riktigt fin sandbotten, mycket lämpad för ett dopp när väderleken tillåter. Efteråt sträcka ut sig och lyssna till fågelsången, för nu har vi kommit in på naturreservatet Näsets område.

TACK GERT ! Du har skapat något av det finaste vi har i Hölö, i det särklässigt bästa, naturen. Nu, kära läsare, tag med dina närmaste, packa en "rygga" ge er ut och följ de orange markeringarna, Vår, sommar, höst, regn, dis, sol, mulet, plus eller minus, det finns alltid fina dagar i en levande nästan vildmarksliknande natur inpå våra knutar.

Einar Ericsson

En skiss från Mörkö.

En - inföding från Mörkö är Karin Davidsson, f, Karlsson. Ernst och Mia fick sin dotter Karin, boende vid Axvik. Där växte Karin upp med sina syskon, gick i Enebodaskolan, (förutom den fanns skolor vid Hörningsholm, Löten och på Oaxen) konfirmerades i Mörkö kyrka.

Sitt första arbete fick Karin i femtonårsåldern hos kamfern vid Hörningsholm Erik Ahlbom och fru Hilma.

Då fanns en butik vid Däderö och en filial mellan Skansfärjan och Hörningsholm, den var öppen ett par dagar i veckan. De var båda filialer till Idalabutiken. Apropå butiker berättar Karin att på 60-talet fanns butik även i Söräng och vid Egilsvik hade "Knytkalle" handel.

På Oaxen fanns en skeppshandel, där den nuvarande butiken miste postkontoret för några år sedan.

Jobbet för Karin bestod av de vanliga sysslorna i ett hem, damma diska, stoppa strumpor, laga mat, Karin fick beröm för att hon stekte potatis så bra. Mindre beröm fick hon, när hon tömt utden i Karins tycke blaskiga buljongen i slasken, som husmor nyss kokat. Ett uppdrag var att rensa en hink levande ål som köpts av fiskaren. En dag blev hon utsänd att ensam slakta kycklingar till middag. Det var svårt, eftersom hon matat och pratat med dem. Som tur var så hjälpte henne den vänlige trädgårdsmästaren henne - men - hon fick hålla i. Nu hade Karin fått nog, på sitt första jobb, hon tog cykeln och stack iväg till sin syster Stilla vid Baggetorp. Karin fick ett nytt jobb, denna gång inne i Södertälje, i samma yrke. Hon åkte hem på sin lediga tid var tredje vecka, gick till SLU-dansen vid Stenbacken vid Norra skolan, som bygdegården kallades denna tid. Där träffade hon Alfons Davidsson. De gifte sig -46 och arrenderade Ekeby av grevarna på Hörningsholm. Där strävade paret många år medan barnen växte upp. En son övertog arrendet, Karin och Alfons blev kanthölöbor, men - intresset och kärleken till den gamla hembygden sitter i. De har gjort massor med efterforskningar och skaffat sig stor kunskap om "sin" ö, som de med en del andra, nu sommarboende Mörköbor skriver ner och berättar om i lördagskurser för intresserade inflyttare och andra. Jag hade glädjen att delta i en vandring på Mörkö, där grunderna till två så kallade vaktstugor upptäcktes. Mellanvaktstugan och södra vaktstugan. Vi rastade på Svanberget, vilket gjorde skäl för namnet, nedanför i inloppet låg ett femtontal svanar.

Karin och Alfons, När kommer boken om MÖRKÖ?

För exakt tvåhundra år sedan, beslutades att egendomen Wrå skulle genomgå kartering och beskrivas. Staten (Cronan) ville ha bättre underlag för beskattningen av jorden och för jordbrukets utveckling var detta av stor betydelse. Liknande avmätningar genomfördes över hela landet och under 1800-talet verkställdes laga skifte, då byar splittrades och vissa gårdar flyttade ut på den egna marken. Något som i ringa omfattning praktiserats i Hölö.

Att jag valt just Wrå som exempel för att visa hur många man gick till väga beror på den stora mångfald av uppgifter akten innehåller, vilket bidrar till dess intresse. En hel del utöver det vanligast förekommande beror på att Wrå beboddes av en Adelsman, samt att här finns en liten "industri", förutom Tegeltillverkning med både Tegellada och ugn, bestående av Mjöl kvarn, Sågkvarn, Kalkbod och Iskällare. Till allt detta samlades vatten ifrån Kvarnsjön med hjälp av två fördämningar, som framgår av den detaljerade kartan, vilken kanske kan locka den vetgirige till egna observationer. Åtskilliga torp har även upptagits, vi får tyvärr ingen uppgift angående dagsverken. Om du läsare saknar något känt torp, har det ännu inte kommit till.

Dessutom är Wrå av stort bygdehistoriskt intresse, ortnamnsforskningen anser namnet vara ett av Hölös äldsta. Inom ägorna finns tre stycken fornborgar, så kallade "vildmarksborgar" anlagda i skogsmark, där naturens utformning tagits till hjälp, branta kala bergsidor där stenmurar upplagts i skrevor och flackare partier till skydd mot angripare. En finns intill sjön Bastarn, nära Ernsidan är den andra placerad och den tredje vid gården, med vidsträckt utsikt österut mot Lillsjön och Kyrksjön. Något gravfält finns ej inom ägorna, däremot några enskilt liggande gravar som troligen kan dateras till äldre järnålder (200 f-500 e). Dessa fasta fornlämningar bekräftar att bosättning funnits under mycket lång tid, ingen har dock markerats på kartan.

Jag har som "kuriosa" även upprättat en personförteckning med respektives ålder (året 1792) där vi kan se vilka Hölöbor, såväl infödda som inflyttade deltagit och hjälpts åt att föra fram sten till uppsättande och byggande av gränsrösen. Den synnerligen detaljerade beskrivningen om gränsen och dess märken var mycket viktig, det går lätt att återfinna ute i terrängen med hjälp av texten, se efter själv hur väl det stämmer med mått och utseende. Att det förekom en felaktighet beträffande nyttjandet av mark, framkommer också där lantmätaren föreslår parterna som sista utväg att gå till domstol. Upplösningen framgår inte av handlingen, den är för mig obekant.

Texten följer här på 7 sidor, återgiven efter bästa förmåga, med samtida stavning, vilket kanske kan vara arbetsamt att läsa, ger dock ett värdigt intryck av den tidens språkbruk. Det är min förhoppning att den kan komma till användning som "handbok" för den enskilde som önskar ge sig i kast med att försöka tyda någon lantmäteriakt, med olika benämningar av jordarter i odlad mark. Av utrymmesskäl har jag utelämnat alla lass hö som redovisats från varje äng. Det var en viktig tillgång för bonden som måste erlägga skatt för alla grässtrån han samlat till sin nödtorft. Hö mättes i parmar och det var gott om skilda mått. Innan decimalsystemet infördes fanns en flora av olika måttenheter, en del av dessa finner du i texten och en förklaring till något ålder-

Charta

WRA ^{Öfver} Sätessgårds Ägor
Belägne till:

Södermanland,
Hölebo Härad och Hölö Sockna

Författad År 1792 af

Eric Åkerberg
Extra. Ord. Landtm.

Akten (Beskrivningen) till WRÅ-kartan Nr.60 i Sthlms läns lantm.

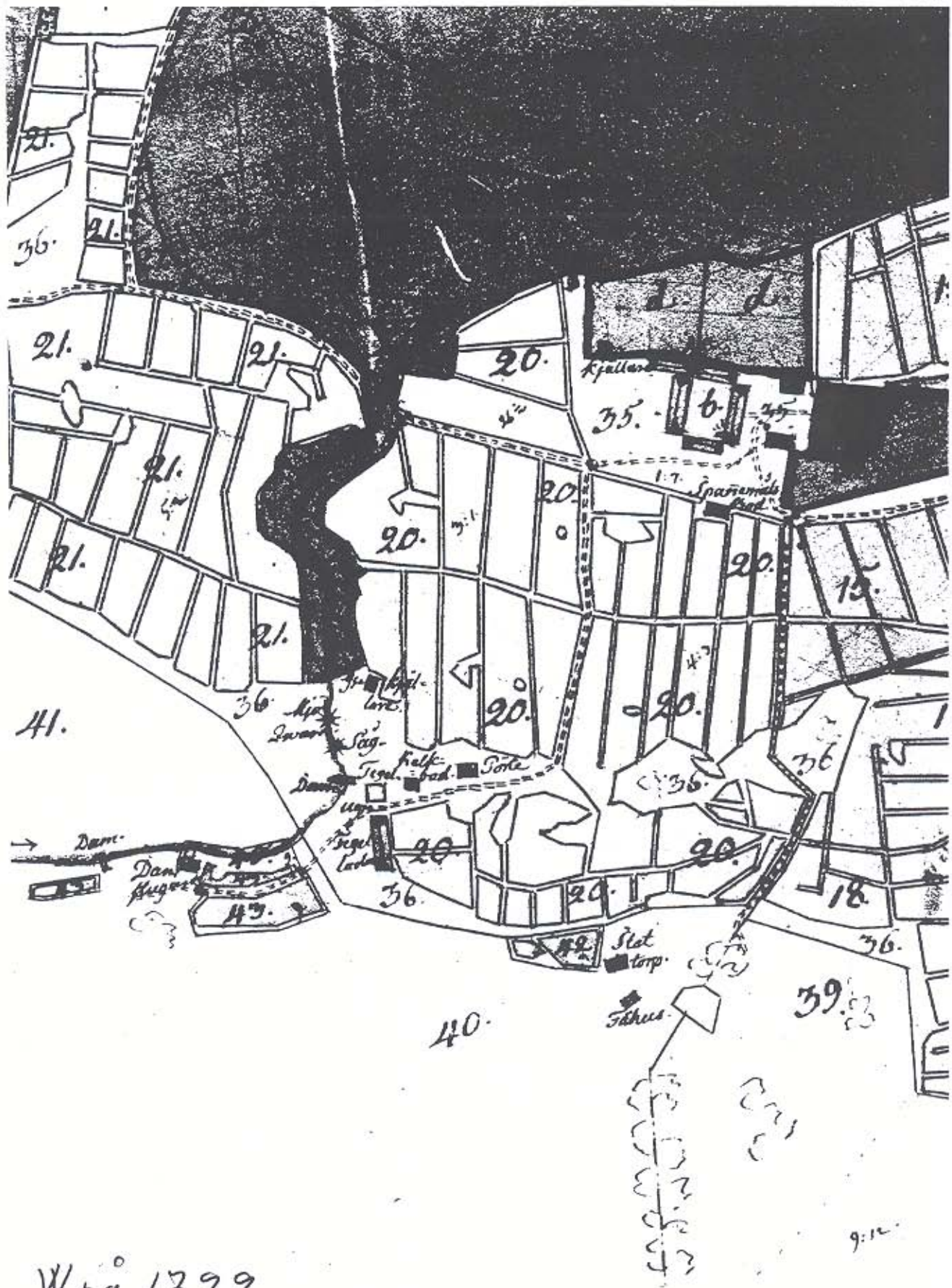
År 1792 den 29 Maij infant sig underskrefwen Landtmätare wid Wrå Sätessgård, bestående af 2:ne Hela Mantal Bohlby det ena Säterie och det andra Frälse uti Södermanlands Höfdingedöme Hölebo Härad och Hölö Sockn belägen at til följe af Kongl:Maj:ts Respective Befallningshafwandes afgifne förordnande af den 29 October År 1790, Affatta alla til denna Egendom hörande Ägor och Lägenheter, samt upgå och med nya Rör förse de ännu oupgångne Råskillnaderne, Hwarwid Sig instälte Possessorn af denne Egendom Commerce Rådet Wälborne Herr Anders von Plomgren, men som de öfrige, hwilka förrättningen röra kan, icke woro kallade til dena dag, företogs emedlertid med Odala Markens Afmätande til den 18 de nästpåföljande Junii, til hwilken dag alla wederbörande efter skjedd pålysning å Predikstolen woro Lagligen kallade Hwarefter sig infunno För Augments Hemanet Holsnäs Ett Halft Mantal Krono Skatte, som på Säterigårdens mark i Wrå är Afgärdat, inkom ägaren deraf Byggmästaren Anders Aman i Åby Qwarn. För Edeby Sätessgård, som med sine ägor härintil gräntsar, jemte de derunder lydande afgärda Heman, Possessorerna derå Lieutenanterne Wälborne Herrar, Harald och Carl Grüner. För Berustade Säteriet Lida, jemte Hemanet Dahl, som til någon del af dess ägor, ligger inom denna Rågång, tillika med Torpet Holsängen kalladt samt Lida Äng, hwilken nu för tiden nyttjas til Dahl, infant sig Ägaren deraf Secreteraren Ädel och Högaktad Herr Joh. P. Falck. För Österby By Skattejordägarne Bönderne Pehr Olofsson, Anders Pehrsson, Lars Olofsson, Jacob Jacobsson och Jonas Jonsson, För Wreta By, som äger hälften med Wrå i Wässlö Ängen kallad, inkommo Skatte Jordägarne deraf Bönderne Gustaf Jansson, Pehr Andersson, Pehr Larsson, Anders Andersson och Anders Jansson.

Hwad Rågången emot Österby och Lida widkommer, så är den sama År 1779, af Framl. (idne) Ordinarie Landtm: Gothard Wahlström i wederbörandes närwaro upgången och Rörlagd, samt Rågångsförrättningen af Hölebo Härad's Rätt gillad och faststald den 16 Martii 1780, Efwenså är Edeby och Österby Ängsmark, som härintill gräntsar, År 1774 uti Storskifte lagd.

Såleds företogs med Rågångens upgående emellan Wrå och Edeby efter de Chartor, som År 1692 blifwit författade öfwer desse Egendomar, hwilka wisa en rät Linea, då man gjorde en början wid

N° 1 Stafnäs Stafwen kallad, blef 5 stenad i jorden nedsatt på Södra sidan i sluttningen af en mycket stenig och bergbunden backe i Stafnäs lilla hage, Wäster om och straxt inwid Stafnäs By, samt Nord Ost om och nära intil stranden af Långsjön, Hjertestenen stor och skröfwelsidig, hwass uputi 2 alnar lång 6 q. tr bred, Wisar med en sidsten neder til Sjön, samt räta linen framåt öfwer en del af Stafnäs Odala Ägor och Barntorps hägnader, samt något af Wrå och Edeby odala Mark, efter dess flator och hwassa kant jemte 3:ne sidostenar och en utliggare i en rösa omskolad 10 alnar ifrån stafwen tillika med 3:ne stycken Ledare som äro i rösor omskolade gerad til

N° 2 Råssängs Stafwen kallad, blef efwen 5 stenad i jorden nedsatt på en backe i Torpet Grindstugans Åkerwret, Norr om Edeby fallåkrar, samt inwid och Syd Wäst om Wrå Råssäng, Hjertestenen tun och flatsidig 2 alnar lång 4½ q. tr bred, wisa efter dess flator och 3. ne sidostenar linea recta tilbakas til Stafnäs stafwen. Ehuru denne räta linea, til någon del sträcker sig öfwer bägge Egendomarnes Odala mark så är den samma icke nu, eller kan i en framtid blifwa någon fråga underkastad om äganderätten utan hwar och en behåller de ägor såsom de hittils warit nyttjade. Efwen träffade Respective Possessorerne den wänliga förening, at Wrå behåller nu och för alltid den delen af Grindstu hagarne, som

Wra 1792

9.12.

ligger inom Edeby Rågång, på lika sätt behåller också Edeby den delen af Barntorps hängnader, som ligger inom Wrå Rågränts, att efter som Rågångs Färgen på Chartan fines marquerad Wisandes denna staf N° 2 med en sidosten efter gärdesgården, som skiljer Wrå och Edeby ängsmark neder til Lillsjön wid N° 3. Sträckandes sig Wrå utrådande efter medeldjupet af Lillsjön til

N° 4 En gärdsgårdslycka wid Sjön hwarest denna gårds och Österby ängsmark gräntsa tilsammans, följandes gärdesgården efter til

N° 5 Hwarest Edeby Ängsmark och ett Åkerstycke. häremot angränt-sar, som igenom gamla häfden, til alla dess bugter är ärkjänd til

N° 6 Hwarest åter Österby, wid 1774 års storskiftesdelning tildelte ängstycke möter, och följer efter alla dess krökningar häremot til

N° 7 och 8 Här widtager nu den Rågång som år 1779 blifwet upgången emot Lida och Österby samfälta mark hwilken efwen nu å nyo blef upwistad och följes den Rösebeskrivning som wid sama tilfälle blifwit författad

N° 9 Storängs eller Hasselhopstafwen 5 stenad i jorden nedsatt i ett gärdesgårdshörn emellan Edeby Storäng och Norrwrå Hasseläng, Hjertstenen stor och 4 kantig upåt 6 q. tr lång, wisar linen med 2. ne flator och 3. ne sidostenar til

N° 10 Storängsbergs stafwen 5 stenad i en rösa stående på en slät plats på Storängsberget, Norr om en hög twär bergslant, Hjertstenen stor och flatsidig, samt sig upåt spettsande 8 1/4 q. tr. lång 3 d^o bred mittpå, wisar linen med en sidosten tilbakas til N

med en hwass kant och 3:ne sidostenar linen framåt til N° 11 Asp sjöberg Stafwen 5 stenad i en ringrösa omskolad i Wästra ändan af en dahl, som ligger emellan 2. ne berg och Öster om en bergpalle och Sjön Aspen, Hjertstenen något Skröfwelsidig 9 q: tr lång 3 do. bred mittpå 1 1/2 do. tjock, Wisar linen med en kant och 2. ne. sidostenar tilbakas til N° 10 samt framåt med 2. ne. sidostenar til

N° 12 Aspkjærnsbergs stafwen 5 stenad i rösa stående på Nord Wästra sidan af en twär bergpalle, Wäster om en djup dahl och Söder om Dahls Aspkjær, Hjertstenen 7 q. tr. lång och sig upåt spettsande, wisar linen med en flata och 2. ne. sidostenar tilbakas til N° 11 samt framåt med en hwass kant och 2. ne. sidostenar til

N° 13 Dahlshagstaf kallad 5 stenad i en rösa omskolad på ett slätt berg i Hemanet Dahls hage Wäst Syd Wäst om Dahls By och Söder om Långsjön och den så kallade Urwiken, Hjertstenen 6 q. tr. lång samt sig upåt spettsande, wisar linen med 2. ne. små flator och 3. ne. sidostenar tilbakas til N° 12, samt med en sidosten til Holsnäsholme N° 14.

Närwarande wid Rörläggningen Nämde: Erik Jansson i Skjälby och Jan Nilsson i Åby.

Sålunda wara öfwerenskommit och förrättadt intygar
På Embetets Wägnar Eric Åhrberg

Med denna Rågångs förrättning förklara wi oss nögd

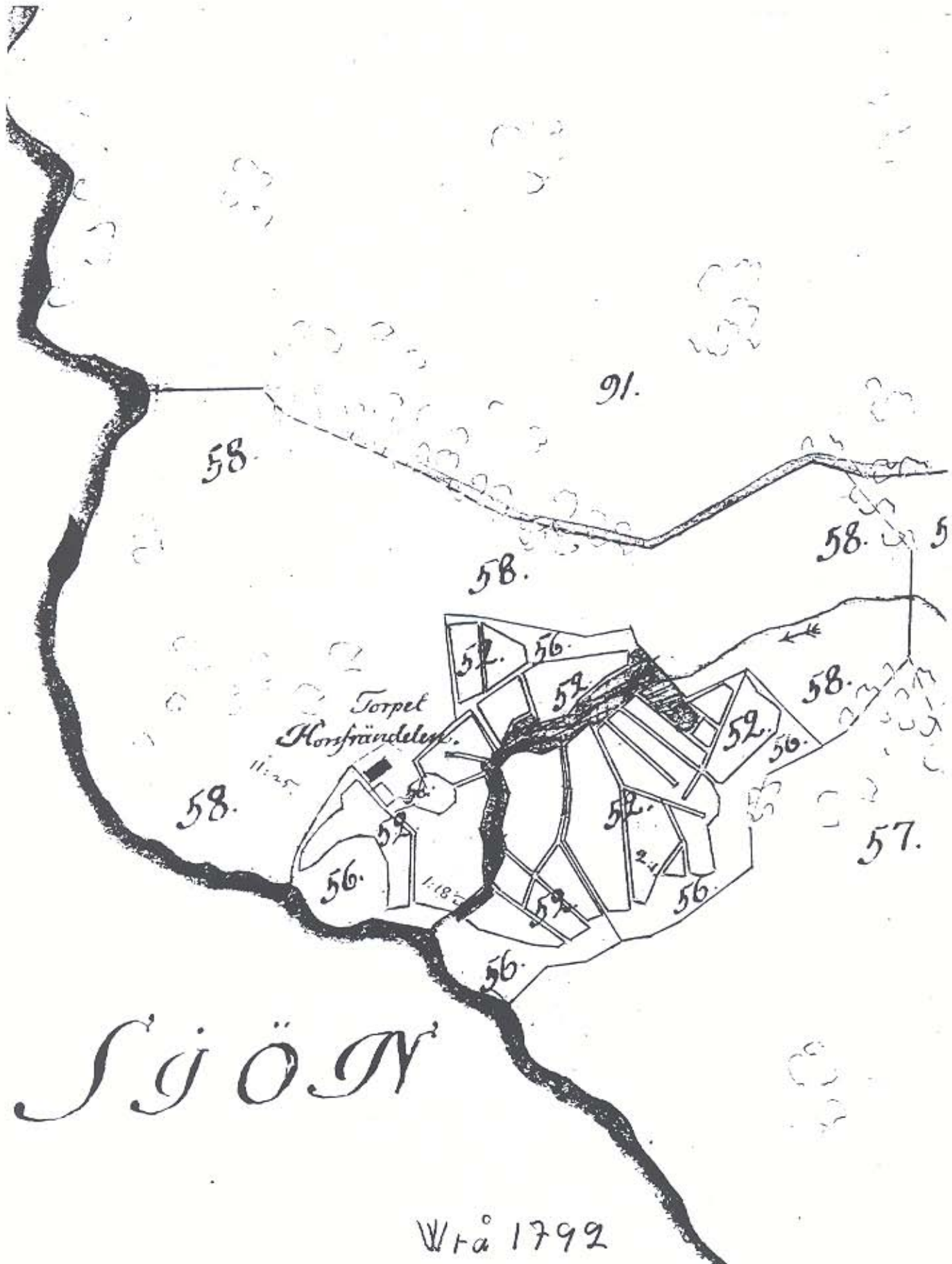
And: von Plomgren Harald Gust: Grüner Carl Adolph Grüner
J. P: Falck

Anders Åhman

Sedan Rågångarnes sträckning blifwit utrönt och Mätningen afslutad företogs med följande Geometriska uträkning och Beskrifning öfwer Ägorne.

Wrå Sätessgård består af 2:ne. Hela Mantal Bohlby hwaraf det ena Hemmanet är Säterie som ägt i byamål då gårdarna varit i 2:ne särskilte Ägares Händ: <er> 9 stänger. det andra Hemanet Frälse, som ägt af byamålet 8 1/6 stång, men dessa Heman hafwa sedemera i flera år varit sammanlagde til en gård.

a	Mangårdsplatsen	5½ Kd	
b	Ladugårdsplatsen	9½ Kd	
c	Trägården nyligen anlagd, hwarest äro planterade Äple, Päron, Plommon, Krikon, och Kirsbärsträn inneh.	25½ Kd	
d	2:ne stycken Kalftomter bestå af ganska godt bete, kunna föda 7 st. kalfwar	1 Td 6½ Kd	
	Åker til det ena året.		
15	God stadig afhäld Lera, fast nog hårdbrukad		14 T 20½K
16	Högländare och magrare Lera mycket hårdbrukad		11 T 24½K
17	2:ne Åkerstycken på ömse sidor om vägen som går til Råssängen af enahanda beskaffenhet med N ^o 16		2 T 20½K
	Åker til det andra året.		
18	Åker i Södra eller Lilla gårdet nästan af samma godart med N ^o 15		10 T 30 K
19	Mycket klen högländ och mager jord i detta gårde		3 T 20 K
20	Åker i Västra gårdet af lika beskaffenhet med N ^o 18		7 T 30½K
21	grundare och magrare Lera i detta gårde		6 T 15 K
22	mager Lera och klen jordmån		3 T 24 K
	Årliga utsädet blifwer 30 Tunl. d 28 5/8 Kapl. d.		
	Äng och Höbord til denna Gård		
23	Hårdwall i Råssängen af någorlunda bördighet		
24	Sid och kärrwall i denna äng af god bördighet		
25	Grindstuängen består af god bördig Hårdwall		
26	Wästerängen nästan af sama beskaffenhet med N ^o 25		
27	Hårdwall i Lilla kärret af ganska god bördighet		
28	Sid och Starrwall i denna äng rätt bördig		
29	Hårdwall i Stora kärret af god bördighet		
30	Kärr och mosswall i denna äng någorlunda bördig med mycken Ahlskog öfwerlupen på Norra sidan.		
31	Ett särskilt stycke i Ängen Wässlö til denna gård består af Sidwallsblandad Hårdwall.		
32	Hårdwall i Wässlöängen af klen bördighet hwarutinnan Wreta By äger hälften, innehåller 8 T och 2 K denna gårds andel deraf 4 T 1 K		
33	D ^o Sidwall i denna äng af någorlunda bördighet innehåller 1 Toch 7K Wrå hälften deraf.		
34	6 st. Lindor i Åkergårderna kunna årligen gifwa med det öfriga gärdes Höet		
35	En backe omkring husen wid gården		
36	Backar i Åkergårdarne, gjöra tilhopa med diken vägar och renar wid gärdesgårdarne	20 T 24 K.	
37	Samfälte backar med Wreta By i Wässlö ängen 1 T och 13 K Wrå hälften deraf.		

Sjön

Vår 1799

Hagmark

- 38 Grindstuhagen, består af mycket bergbunden mark med några betesdrogar emellan bergen, med någon Björk och Ahl men mäst med Barrskog beväxt
- 39 Lilla hagen är till större delen hägnad af stora berg samt marken nästan af enahanda beskaffenhet med den nästföregående.
- 40 Stenshagen består af ganska bergig mark, med mycken Barrskog beväxt, hvaraf somt kan tjena til timmer, dock fimmas goda betesdrogar emellan bergen, hägnaden deromkring är til en stor del höga berg.
- 41 Stora hagen är mäst af lika beskaffenhet med N° 40, men består af bättre betesdrogar, samt med någon Ek, Asp, Björk och Ahl beväxt, men i synnerhet med gröfre och smärre Barrskog öfwerlupen, är på den Norra sidan hägnad af stora höga berg.

Torpens inhägnader som lyda til gården.

- 42 StatTorpets Åkertäppa består af Sandjord
- 43 Torpet Damstugans åkerbitar bestå af Sandjord
- 44 dess äng består af Sid och Starrwall
- 45 Backar i Täpporna och Ängen
- 46 Torpet Stens Åkerbitar bestå af Skogsjord
årliga utsädet blifwer 23 $\frac{1}{2}$ Kappland.
Äng til detta Torp
- 47 Hemängen består af kärr och mosswall klen bördighet
- 48 den större ängen består af sidwall, något skoglupen och klen växt.
- 49 Qvarnsjökärret af god bördig Sidwall
- 50 Backar i ängar och åkertäppor med någon Björk och Barrskog bewäxte.
- 51 Dess hage består af bergbunden mark, med någorlunda bete emellan bergen, men til större delen med Barrskog samt någon Ahl och Björk beväxt.
- 52 Åker wid Torpet Horssrändelen består af Lera och Skogsjord, innehåller til båda åren 3 T 19 $\frac{1}{2}$ K
Utsäde Årligen blifwer 1 Tunnländ 25 $\frac{3}{4}$ Kappland.
Äng til detta Torp.
- 53 Hårdwall i ängen af klen bördighet med Björkskog bewäxt
- 54 Sid och kärrwall någorl. bördig med någon Ahl och Björk bewäxt.
- 55 Lindor i täpporne
- 56 Backar i ängen och Täpporne gjöra tilhopa med Dikerne i åkern 7 T 28 $\frac{1}{2}$ K.
- 57 Stora hagen består af ganska bergig mark, med stor grof både timmer och smärre skog öfwerlupen, så at betet är ganska ringa.
- 58 den mindre hagen efvenså bergig med Löf och smärre Barrskog bewäxt samt något litet bete.
- 59 Åker wid Torpet Ängstorp af Sand och Skogsjord.
Årliga utsädet blifwer 1 Tunnl. 21 $\frac{1}{2}$ Kappl.
Äng och höbord till detta Torp
- 60 Hemängen består af skoglupen Sid och kärrwall samt klen växtlighet och innehåller 3 T 1 K.
- 61 Utkärret består af kärr och mosswall någorlunda bördig, med någon Björkskog bewäxt
- 62 2:ne.st. Lindor,
- 63 Skogwäxte backar i ängarne, gjöra tilhopa med backar och diken i täpporna 9 T 6 K.
- 64 Dess hage bergig och högländ mäst afswedjad.
- 65 Nyligen uptagne Åkerbitat wid Torpet Kjärrstugan af skogsjord.
- 66 Efwen ett nyligen inhägnat ängstycke af kärr och mosswall med björkar bewäxt

- 67 inhägnad skogväxte backar deromkring, hwarest kan wara til-
gång at upodla mera Åker, innehålla 9 T 15 K.
- 68 Åker til båda Åren wid Torpet Mosswreten består af hårdbrukad
Lera och skogsjord, gjör tilhopa 3 T 23½ K

Utsåde årligen 1 Tunnl. 27 3/4 Kappl.

Äng och Höbord til detta Torp.

- 69 Hemången består af skoglupen Sid och Starrwall, någorlunda
bördig.
- 70 någon hårdwallsblandad Sidwall i Qwarnsjökärret mycket skog-
lupen och något swag gråswäxt
- 71 D^o Tranbärswall i denna äng af ganska klen växt
- 72 En linda i täppan
- 73 Backar och diken i täpporne, jemte ängsbackarne, hwilka äro
ganska mycket skogväxte med Barr och någon Löfskog
- 74 Dess hage något bergig med mycken Barrskog och någon Löfskog
bewäxt, men betet tämeligen godt.

Ehrnsidan 1/8 dels Mantal, frälse

Afgärdat på Frälsegårdens mark i Wrå och Possideras af Commerce-
Rådet Wålborne Herr Anders von Plomgren och brukas af Åboen
Bonden Anders Andersson, dess lägenheter.

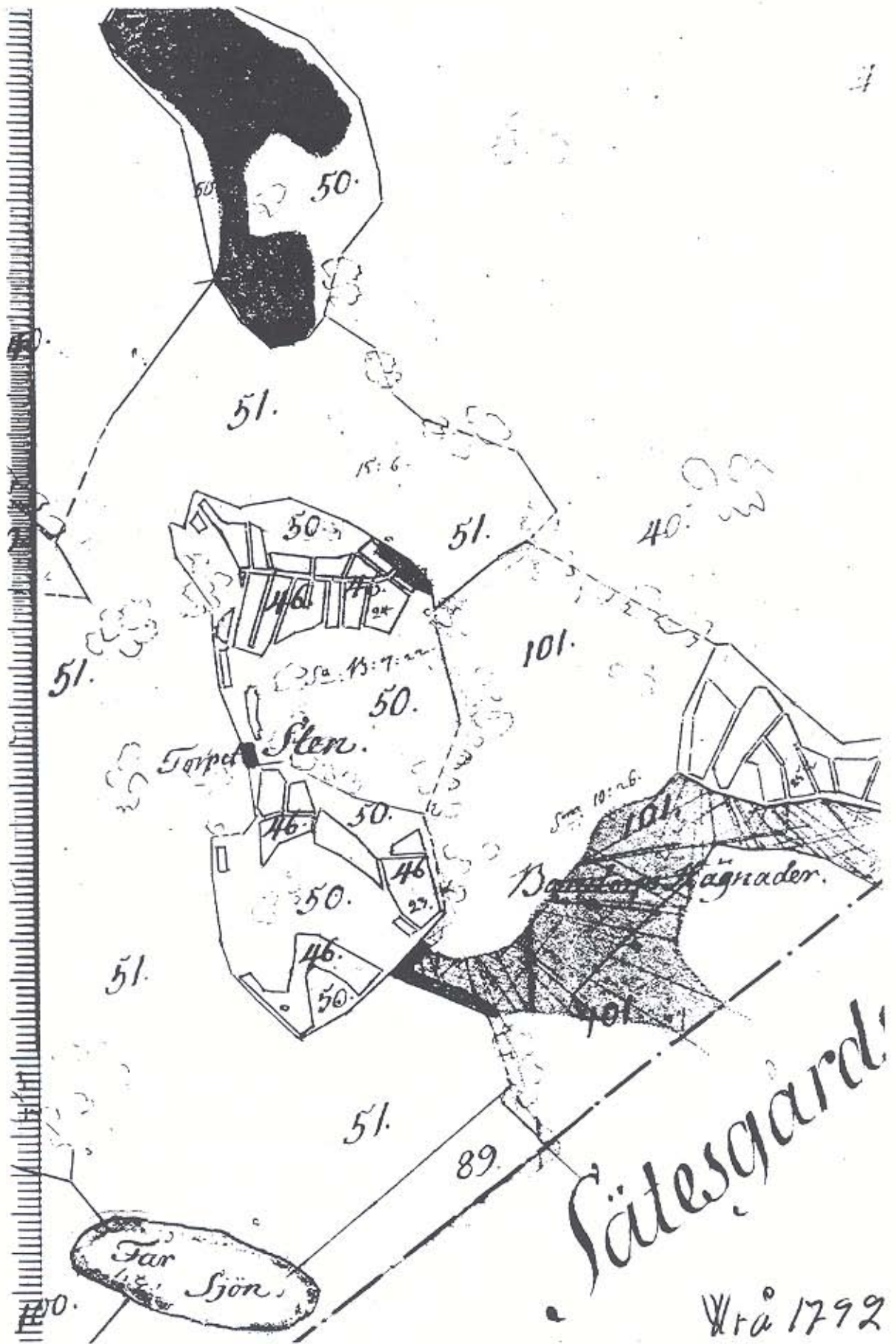
- 75 Man och Ladugårdsplatserna, gjöra tilhopa 5 Kappland.
- 76 Åkerjorden i Östra gårdet består af något mager hårdbrukad
Lera.
- 77 Västra årgången af samma beskaffenhet.
Årliga utsädet blifwer 2 Tunnl. 20 1½ Kappland.

Äng och Höbord till detta Hemman.

- 78 Slåttermarken i Storången består af klen Hårdwallsmark med
mycken Ek, Hassel, och Björkskog öfwerlupen.
- 79 Ängen Pussen ligger i Horssrändels hage och består af klen
kärrwall med mycken Björkskog öfwerväxt.
- 80 Lilla Bastarkärret af lika beskaffenhet med N° 79
- 81 Stora Bastarkärret efvenså.
- 82 En linda i Östra gårdet gifwer årligen med gärdeshö.
- 83 En bergig kalftomt af ängen intagen med ganska mycken Löf-
skog bewäxt, kan föda en kalf
- 84 Backar och diken i åkergårdarne, tillika med backarne i äng-
arne, hwilka äro med Ek och annan Löfskog mycket bewäxt.
- 85 Dess beteshage mycket bergig mark och betet snäfwert, med
mycken Barr och någon Löfskog öfwerlupen.
- 86 Nyligen inhägnad mark af Bohlbyens Ågor hwarest en Backstuga
är upsatt, men ännu ingen upodling skjedd.

Öppen Skog.

- 87 Ett stycke Skogsmark emellan Wrå stora hage samt Lida och
Österby Rågång, som består af ganska bergbunden mark med gles
Tall och granskog bewäxt.
- 88 Norra skogstrakten ifrån Lida och Österby Rågång förbi Sjön
Warfwaren emellan Ängstorp och Qwarnsjön, består af nog bergig
och stenbunden mark med timmer och annan fångskog bewäxt.
- 89 Efwen en skogstract ifrån Horssrändelens hage emellan Sjöarne
Warfwarn och Wårtan, framåt Qwarnsjön och Bastarn, hwarest
skogen på Östra ända war gröfre, men på Västra ändan spädare och
Tätare samt marken mycket bergig.
- 90 En skogstract Söder om Wårtan som sträcker sig emot Ehrnsida
hage och Långsjön förbi Stafnäs hage och äng, til Ehrnsidans
Bastarkärr, är skogen grof och behållen, men marken som förrut
är anfördt ganska bergig.

Afgärdade Hemmanet Holsnäs hagmark.

- 91 Dess beteshage mycket bergig och stenbunden mark af snäfwert bete med mycket Barr och någon Löfskog bewäxt
- 92 är Mark som af beteshagen til Odala ägorne blifwit inhägnad, sedan 1693, då Chartan öfwer Holsnäs ägor blifwit uprättad.
- A Holsnäs Odala Ägor
- B En del af Dahls Odala mark här inom, är sedan år 1693 då Charta deröfwer blifwit författad, något utwidgad, innehåller efter denna mätning 10 Tunmland 2 Kappland.
- 93 Dahls hage hwilken til större delen ligger här inom, består af nog bergig mark med mycken Löf och Barrskog bewäxt samt betet någorlunda til nödtorften.
- 94 Dö dess så kallade Lilläng finnes icke på dess Charta af år 1693, utan är i sednare tider af Wrå utmark inhägnad.
- 95 Ängen Sumpen kallad, hwarmed på lika sätt sig förhåller.
- 96 Torpet Hålsängens intagor efvenså 14 Tunnl. 28 Kappl.
- 97 Lida Äng som Dahl nu nyttjar
- 98 Ett stycke af denna äng som är lagd til Holsängs torpet, Men bör til ängen beräknas efter den widd, som 1692 års författade Charta öfwer Wrå ägor utwisar, at Ängen den tiden haft
- C En del af Stafnäs Odala mark här inom
- 99 Ett bergbundet Hagestånd til detta Hemman här inom, med någon Löf och Barrskog bewäxt.
- 100 Ett ängskärr i sednare tider inhägnat.
- 101 Den delen af Barntorps ägor, som ligger inom denna Rågång, hwilken efter förening tilkommer Edeby,

Fisket i de många Sjöar, som på ägorne finnas är så ringa at HusbehofsFiske der icke fångas.

Hwad i öfrigit widkommer Hemmanet Dahl, så påstås wäl någon afgärda medrättighet på Wrå ägor för den delen af dess Odala mark, som ligger inom denna Rågång, men af en gammal Charta af år 1693 öfwer Dahls och Urwiks ägor, som af stilen tyckes wara författad af framlidne Landtmätaren Agner, finnes af den deröfwer uprättade Charta Beskrifning följande anført. Desse Hemman äro belägne uppå Lida Ägor hwar på de hafwa sin fångskog och mulbete efter nötorften. Således har icke Dahl den tiden, ägt någon rättighet til Skog och mark på Wrå Ägor, utom dess har Hemmanet Dahl wid den förrättade Skogsdelningen emellan Lida och Österby fått sin andel af utmarken til fulllo afdelt, för dess ägande Hemmantal och lærer således detta Hemman i följe deraf icke kunna pratendera någon afgärda medrättighet på Wrå Mark.

Hwad åter angå de ägor, som Lida jemte Hemmanet Dahl nu nyttjar inom Wrå Rågång tecknade med Numris 93, 94, 95 och 96 innehålla tilhopa 41 Tunmland och 2 Kappland hwilka icke finnas aftagne, hwarken på Wrå Charta af år 1692, icke eller på de särskilte Chartor, som blifwit uprättade öfwer Lida och Dahls Ägor År 1693, utom Hageståndet N° 93, hwilket finnes på Dahls Charta observerat. I anseende dertil, at af de tilhandsvarande Chartor, icke någon uplysning inhämtas kunde, huru och på hwad sätt Lida och Hemmanet Dahl kommit i besittning af denna mark, så påstod Herr Commerce Rådet Plomgren i anledning deraf, at all den mark, som nämde Hemman nu nyttja inom Wrå faststälde Rågång, utom dess Åkergärde och Lida Äng, måtte såsom olaga inkræktningar på Wrå mark til sin rätta Bohlstad återgå och utläggas.

Herr Secreteraren Falck, trodde at de intagor som öfwer Wrå Rågång äro gjorde til Lida Sätessgård jemte Hemmanet Dahl sådant skjett under den tiden då Edeby Wrå och Lida Egendomar warit uti en Ågares hand, såleds förmodade han at oqvaldt få nyttja och behålla den mark, som Lida och Dahl nu innehafwer, hwilken wid inkjöpet af Egendomen warit följacktig

och wille vidare bestyrka sin rätt dertil om så påfordras skul
Så wida Respective Ägarene icke träffa någon billig förening
fins emellan til sakens afgjörande och biläggande, lemnas detta
mål til den Respective Domstolens skjäskådande och afdömande.

Sålunda wara förrättadt intygar
På Embetets Wägnar
Eric Åhrberg
Extra Ord: Landtm.

Wrå 1793 d. 15 Januarii å Höleb Härad's Winterting i Åby
(Wagnhärad) är denna Landtmätareförrättning af Häradsrätten
faststæld. Betygar På Häradsrättens wägnar

Paul Jacobsson.

Personerna som omtalas i handlingen.

Wrå	Anders von Plomgren		
Edeby	Harald Grüner	71 År	
Edeby	Carl Grüner	63 År	
Åby Qwarn	Anders Åman	57 År	
Lida	Johan Peter Falck	25 År	
Österby	Pehr Olofsson	43 År	Född i Österby Hölö
"-	Anders Pehrsson	35 År	"- i Sund Hölö
"-	Lars Olofsson	49 År	"- Trosa Stad
"-	Jacob Jacobsson	30 År	"- Trosa Land
"-	Jonas Jonsson	22 År	"- Tveta
Wreta	Gustaf Jansson	47 År	"- Westerljung
"-	Pehr Andersson	55 År	"- i Wreta Hölö
"-	Pehr Larsson	41 År	"- ?
"-	Anders Andersson	56 År	"- i Wreta Hölö
"-	Anders Jansson	?	?
Torpen	Dess inneboende	Ålder	
Stattorpet	Anders Jönsson	32 År	(Andersborg)
Damstugan	Nils Jonsson	78 År	Inhyst m.fam.
Sten	Gustaf Gustafsson	48 År	Torpare m.fam.(Fårsjötorp)
Horrsträndeln	Erik Ersson	43 År	"- "
Ångstorp	Anders Svensson	27 År	"- "
Kjærrstugan	Sven Andersson	51 År	Skräddare m.fam.
Mosswreten	Erik Andersson	34 År	Torpare m.fam.
Ehrnsidan	Anders Andersson	65 År	Bonde m.fam.
Backstugan			(Källstugan)
Hålsäng	Erik Larsson	45 År	Torpare m.fam.
Barntorp	Nils Pehrsson	68 År	"- "

Förklaringar till ord och benämningar.

Augements	= (hemman)vilkens ränta (skatt) kommit Rusthåll tillgodo
Bohlby	= Moderby
Odala mark	= Enskilt ägt (eget)
Possesor	= Godsägare
Säteri	= Adelsmans Boning
Frälse	= Adelsägt
Rör	= Gränsmärke
Cronoskatte	= Statligt ägd
Afgärdat	= Avstyckat
Skattejordägare	= Självägande bonde
Rågång	= Gräns
Storskifte	= Byte av många små skiften inom en by för att bilda större sammanhängande enheter.
Helt Mantal	= Full skatt (1/8 dels mantal = 1/8 skatt)
Åbo	= Boende på stället (Arrendator)
Byamål	= inbördes storlek mellan gårdar i en by
(K) Kd	= Kappland, 154,3 m kvadrat 1/32 tunnland
(T) Td	= Tunnland, 4936 m -" - 56000 Fot
Stång	= Längdmått 2,97 meter (stångens längd kan variera)
q.tr	= quarter, Längdmått, 1/4 aln, 14,8 cm.

Fotograferingen och kopieringen (delförstorade) från kartan har utförts av föreningens 1982 bortgångne medlem Christer Johansson.

Minnen från barndomstiden i Hölö på 30-talet

Av Anna-Lisa Drevinger f Andersson, Österby, Hölö.

För mig, som för de flesta människor, står minnena från barn- och uppväxttiden i ett särskilt skimmer. De mellanliggande 50-60 åren tränger visserligen undan de första upplevelserna, men ett försök skall här göras att ge några glimtar från en lantbrukardotters barndom.

30-talet var fortfarande självhushållens tid. Levnadsstandarden var låg och bostäderna omoderna. Kontanter var det ont om, men kanske kunde det bli en slant att köpa pommac för, när bryggarbilen kom. Eller när mamma köpte ett par fina kängor med galoscher åt mig. Föräldrarna cyklade till kyrkan med oss småflickor på pakethållaren. Efter gudstjänsten träffade de Hölö taxis chaufför Lindström med fru. Jag sträckte då fram foten för att visa de nya kängorna och sa: "Titta tant Lindström vad mamma har köpt för äggpengar !" Ibland räckte pengarna till att köpa klännings- eller kappstyg. Då besökte vi sömmerskan, tant Gunhild i Hölö, för att prova.

Hushållet bestod av sju personer ibland flera särskilt under tröskning och andra bråda tider. Vid stortvätt höst och vår kom tvätt-Lotta. Vi var fyra personer i familjen, pappa, mamma, min syster Ulla och jag. Vår fantastiska farmor bodde i flygeln. Ett år övertalade hon pappa att odla lin. Då var jag på plats för att se linberedningen. En sommar hade farmor ett får. Ullen tvättades och kardades. Till sist tog hon fram spinnrocken. Jag lärde mig att spinna både ull och lin. Det roligaste inne hos farmor var ändå att sjunga gamla skillingtryck t ex rocken surrar. lampan brinner, vinterkvällen är så lång.....

Hur var det med lekar, arbete och kamratliv? Eftersom vi hade hästar, kor, grisar och höns fanns det alltid något att göra. Att leta efter ägg som ett par hönor värpte utomhus var favoritnöje en period. Att rida barbacka på de stora ardennerhästarna och hålla i grimman var spännande. Allra roligast var ändå att leka med kamraterna i byn. Österby hade fyra gårdar samt några andra hus. När isen var fin på Kyrksjön, gjorde de äldre grannpojkar en s k slängkälke. Den bestod av en stolpe i mitten, varifrån stänger gick rakt ut. Några sköt på stängerna, som var fastsatta i kälkar, där andra barn satt eller låg. Det blev en rasande fart som att åka karusell. Pojkarna byggde också små skogskälkar. Dessa gick fort och lätt på skarsnön. Skridsko- och skidåkning var populärt då som nu.

Vi barn kan jämföras med Astrid Lindgrens Bullerbybarn. Alla var hemma och levde med i det som hände i byn. Underbart att åka hölass, hoppa i höet på logen. Kasta boll mot lagårdsväggen. En annan lycka var att plocka de första blåsipporna, de första gullvivorna, de första liljekonvaljerna och ge dem till mamma el tant Jenny och senare också till fröken i skolan. Hade vi det enkelt i vardagslag, så var de stora helgerna desto mera överdådiga. Maten var så färsk och god. Det salta feta fläsket var som bortblåst åtminstone för en tid. Om snöföret var bra, när vi skulle till julottan eller julkalas, tog pappa fram släden och la bjällerkransen på Stjärn. Ibland fick den snälla hästen dra oss i vagn. Traditionsenligt hade moster julkalas på trettondagen. En gång smälte tyvärr snön nästan bort, så under hemfärden fick också vi barn gå till fots bredvid släden.

Så småningom var tiden inne att utföra enklare arbetsuppgifter. Mitt favoritjobb var att bära in ved, elda i spis och kakelugnar samt passa brasorna. Ibland cyklade jag till Hölö station för att handla hos Mannerstedt eller Sandberg. Varorna slogs in i fina paket med snören om. Jag uträttade också ärenden på posten åt pappa. Någon gång fick jag fem öre. Veckopengar var inte uppfunna. Byns post hade tidigare kommit i en gammal läderväska med mjölk-bilen. Sedan kom Malmgren efterträdd av Blomberg med posten förmodligen per cykel.

Vår bussiga jungfru Anna mjölkade korna tillsammans med lagårdskarlen. Mjölkmaskiner inköptes 1935. På 30-talet inträdde en ny tid på gården. De två äldsta hästarna blev avlösta av den första traktorn, Fordson med järnhjul. Min insats ifråga om djurskötsel bestod i att mata mammas höns och kycklingar. Ett tungt arbete var att dra slipstenen när klingan på slättermaskinen skulle slipas. Då var det lättare med lien.

Hölösocken hade fyra skolor. Kyrkskolan hade B1-form d v s varje lärare undervisade 2 klasser i sin skolsal. Klass 1-2 Ebba Börjesson klass 3-4 Elly Ryd, klass 5-6 kantor Axel Wennerfors Broby skola och Pettersborgs skola hade B2-form, d v s klasserna 3-6 läste i samma sal för en lärare. Småskolan hade B1-form. Tullbotorps skola låg nära Tullgarn. Höttermen började 18 augusti och slutade 15 december. Vårterminen började obs! 15 februari och avslutades med examen 18 juni. Skurlov en dag på hösten och en dag på våren. Sportlov existerade inte men däremot någon dag för potatisplockning på hösten. Påsklovet varade en vecka fr o m skärtorsdagen. Anledningen till det långa vinterlovet var att fortsättningskolan behövde lokalerna i sex veckor. Kanske de svåra vägförhållandena på vintern var en annan orsak.

Skolvägen kunde vara ett problem för oss, som hade lång väg att gå. Några gånger fick vi vänta tills karlarna i Österby hade fått fart på den stora snöplogen som drogs av minst fyra hästar. Alla barnen i byn gjorde sällskap till och från skolan utom när de

större hade slöjd. Den första egna cykeln fick jag i 12-årsåldern. Några gånger fick jag cykla till skolan för att på hemvägen uträtta ärenden. Skomakaren bodde i Charlottenberg. Där fick jag hämta halvsulade kängor och skor och köpa en strut karameller hos skomakarens svåger "Gubben i Kick". Skoldagen började 8.20 och slutade 13.30 med 10 min raster och 30 min frukostrast. Då satt vi i tamburen och åt matsäck, smörgåsar och mjölk. Ibland bytte vi smörgåsar med kamrater. Fr o m klass 3 hade pojkarna träslöjd och flickorna syslöjd två gånger i veckan till 15.30.

I gamla mejeriet invid kyrkan inreddes bastu, där skolbarnen från mitten av 30-talet fick bada varannan vecka. Ett par kvällar i veckan var bastun öppen för vuxna. Kantor Wennerfors ledde barnkören. Vi sjöng i kyrkan vid vissa högtider. Baptisterna startade söndagskola i Hölö Föreningshus. Barn från alla skolorna lockades av de glada sångerna eller utflykterna till Åby hage i lövad skrinda.

1936 var det så dags att pröva in i Högre Allmänna Läroverket i Södertälje (nuvarande Täljegymnasiet) efter de sex skolåren i Hölö. På den tiden ställdes stora krav. Vi hade 3-4 läxor varje dag även till måndagar. Samfördsmedlen var så dåliga, att jag de två sista åren blev inackorderad hos en faster i Södertälje. Skoltiden avslutades 1940 med realexamen.

Övre raden från vänster

Sven-Erik Bergström, Bron
 Aina Karlsson, Tjulsta
 Tore Andersson, Vinterhälla
 Nisse Karlsson, Litselby
 Birgit Westergren, Hagstugan

Raden bakom de sittande från vänster

Yngve Karlsson, Skillebyholm
 Gunnar Andersson, Mälhaga
 Östlund, Ledarön
 Stig Karlsson, Helleby
 Okänd pojke
 Margit Eriksson, Skilleby
 Birgit Eriksson, Valåker
 Ulla Jansson, Rågängen
 Okänd pojke
 Lars Rundqvist, Åbykvarn
 Vera Stav

Sittande från vänster

Bror-Egon Svensson, Valåker
 Anders från Stav eller Bertil från Tjulsta
 Östlund, Ledarön
 Dagmar Karlsson, Helleby
 Okänd flicka
 Anna-Lisa Andersson, Österby
 Greta Pettersson, Tösta
 Kerstin Eriksson, Nygård

Sittande på marken från vänster

Sten Frisk, Åbykvarn
 Axel Eriksson, Skilleby
 Märta Frisk, Åbykvarn
 Erik-Olov Eriksson, Skilleby
 Olle Westergren, Hagstugan

HÖLÖ-MÖRKÖ HEMBYGDSFÖRENING

RESULTATRÄKNING 1989

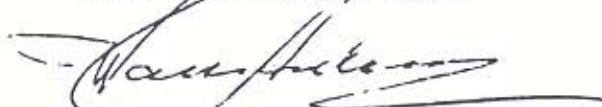
INKOMSTER

Bidrag och gåvor	29.920:--	
Medlemsavgifter	9.760:--	
Årsmötet	1.007:--	
Kulturdag och Tullgarnsdag	934:--	
Räntor	663:49	
Sålda skrifter	535:--	
Diverse	100:--	42.919:49

UTGIFTER

Reparationer och inventarier	8.071:30	
Förbundsavgifter	3.565:--	
Årskrönika	3.473:60	
Porto	3.163:51	
Dokumentation	2.816:23	
Hyra Nackunga	2.000:--	
Kopiering	1.713:70	
Styrelsemöten	1.400:80	
Reseersättningar	775:--	
Gåva till Wij	704:--	
Telefon	669:--	
Utställningar	650:53	
Hyra Wij	525:--	
Grannträff	388:30	
Administration	301:50	
Uppvaktningar	150:--	
Diverse	636:10	31.003:57
ÅRETS ÖVERSKOTT		11.915:92
		<u>42.919:49</u>

Hölö 1 februari 1990

Walter Andersson

Kassör

BALANSRÄKNING DEN 31 DECEMBER 1989

TILLGÅNGAR

Kassa	32:49
Postgiro	<u>19.441:20</u>
SUMMA	<u>19.473:69</u>

SKULDER OCH EGET KAPITAL

Skulder	3.065:--
Ingående kapital	4.492:77
Årets överskott	<u>11.915:92</u>
SUMMA	<u>19.473:69</u>

Hölö i februari 1990

Walter Andersson

kassör

REVISIONSBERÄTTELSE

Undertecknade som valts till revisorer i Hölö Hembygdsförening
härmed avge följande berättelse av föreningens förvaltning tiden
1/1 - 31/12 1989.

Till fullgörande av vårt uppdrag har vi genomgått föreningens
kassabok, granskat inbetalningar och utbetalningar, kontrollerat
föreningens postgiron samt tagit del av protokoll.

Föreningens behållning är per 31/12 1989 kr. 19.473:69.

Den av oss företagna revisionen har inte givit anledning till
anmärkning, varför vi tillstyrker att styrelsen beviljas full
ansvarsfrihet.

Hölö i mars 1990

.....
Lars Eriksson

.....
Anna Holmer Erichsen

SPAR !!HÖLÖ MÖRKÖ HEMBYGDSFÖRENINGENS PROGRAM FÖR 1990.

- Mars 23 Årsmöte 1990 . Program se särskild kallelse.
Fredag.
- April 19 Olle Friberg berättar "Sagan om Sverige". Kyrkskolan kl 19.
Torsdag. 10.000 år tillbaka och fram till vår egen tid.
- Sönd. 22 Fågel morgon, på Tullgarnsnäs. Samling vid parkeringsplatsen
klockan 6.00. Ta med kikare, matsäck och stövlar på fötterna.
- Maj 6. Torpvandring vid Wrå gård. Samling vid gården klockan 10.
Samma utrustning som ovan.
- Till 19 april, 22 april och 6 maj, utgår ingen ny kallelse. Se i Lt och
anslagstavlor.
- Juli 7 Tullgarnsdagen, Traditionsenligt med spelmän och Danssuppvis-
Lördag. ning, lekar Tombola, specialkomponerad måltid, "KLAS", till
hembygdspris på värdshuset. Dans på bryggan som vanligt.
Kallelse utgår.
- Sept 9 Hembygdens dag. Högmässa i Hölö Kyrka, öppet hus med kyrk-
Söndag kaffe i kyrkskolan. Vernisage med oljor av Ulla Hermanssen
och våra fasta utställningar. Kallelse utgår.
- Oktober Öppet huskväll. Se i L.T, Sörmlands nyheter och på anslags-
Tavla." " " "
- Nov Öppet huskväll. Se ovan.
- Dec. Ljusstöpning - Halmarbete. Se ovan.

Kära Medlemmar !

Som bekant har TORPGRUPPEN under vintern (hösten 88- våren 89) Varje måndag samlats i en cirkel och genomletat alla tänkbara urk och ur dessa nu sammanställt en förteckning i alfabetisk ordning mer än 300 boställen för mindre bemedlade människor före år 1900. Torp och Backstugor, vissa har existerat så kort tid som 30-40 år, andra hundratals. Flera av dessa finns ännu kvar, men flertalet är rivna. Gruppen har gjort fältstudier och åtrfunnit rester av några, men ännu saknas åtskilligt att dokumentera.

Vi inbjuder nu dig kära läsare att medverka i en mycket spännande fortsättning på denna kulturgärning att spä upp och nedteckna resterande. Du kommer garanterat att få ett helt nytt synsätt och förståelse för gångna tider genom att möta livsö och strävsamhet mellan raderna i alla bevarade anteckningar.

Vår målsättning är att kunna ställa samman resultatet i en skrift där även du kan komma att medverka. Ha detta i tankarna och titta i Vuxenskolans program för kommande höst, där kursen kommer att presenteras i samarbete.....Välkomna i fädrens spår.....

Information

Vår vid årsmötet omdöpta Hembygdsförening som numera heter
HÖLÖ/MÖRKÖ HEMBYGDSFÖRENING

har under 1989 följande sammansättning i Styrelsen.

Ordf. Harry Sandberg Vice Ordf. Karin Davidsson

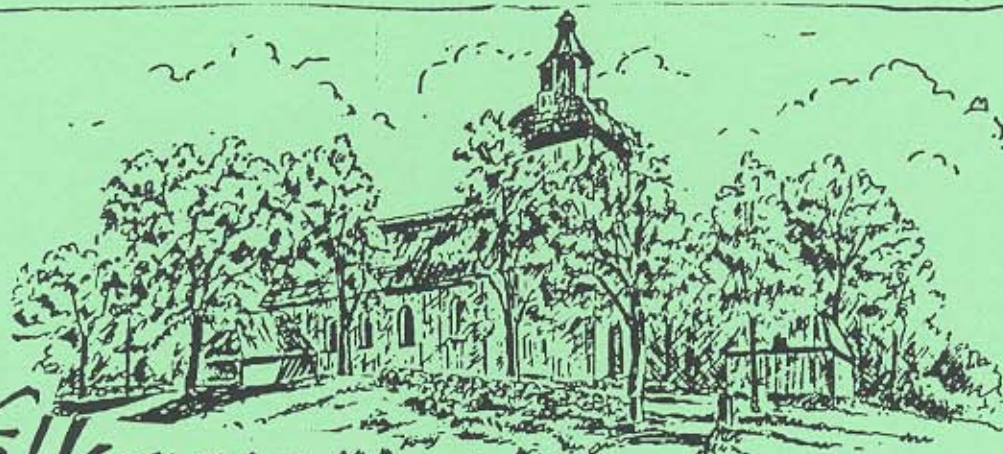
Sekr. Lena Kraft Kassör Valter Andersson Verks.led. Vera Gust

Ord.Ledamöter Karl-Erik Andersson Einar Ericsson Gert Johansson
Torsten Eriksson.

Suppleanter Torkel Samuelsson Anna-Lisa Drevinger Gunnar Eriks
Charlotte Söderberg Nils Peterson Helene Rydemark
Gunilla Fohlin Karin Jansson.

Vad kommer sedan??

Hembyggsdagen 10 september, med Högmässa och öppet hus i Kyrkskolan.
Utställning med Hölömotiv av Lars-Erik Larsson. Tösta.

Välkomna till

HEMBYGDENS DAG 10 sept
1989.

Program.

Högmässa i Hölö kyrka 1130

Med sång av Torsten Föllinger
Spelmän ur "Bygdens Blandning" spelar kyrkkaffe: 15:-, 5:- för barn.
gånglåtar när vi går från kyrkan till: i bygdedräkt GRATIS

Öppet hus i kyrkskolan.

konstutställning: Tuschteckningar

"HÖLÖSVIT" av f.d. Töstabon LARS-ERIK LARSSON
Sönd 10, 17/9 kl. 13-16, onsd 13, 19/9 kl. 18-20,
lörd 16, 23/9 kl. 13-16.

Invigning av 40-tals kök, i skolhuset.

Fortsättning av fotodokumentation av vår bygd.

HALMARBETEN

Spelmännen o

BOKLOTTERI

NÄVERSLÖJD

Torsten underhåller

Hölö Mörkö
Hembygdslörening

Pris: 30:-